

Tanzimat Dönemi Edebiyatı [1860 -1896]

Ü.2

Tanzimat Dönemi Edebiyatı

11. Sınıf 2. Ünite

1. Tanzimat Dönemi Edebiyatının Oluşumu

Tanzimat Fermanı ile birlikte sosyal yaşamın birçok alanında başlayan yenilik ve değişim hareketlerinin halka duyurulması ve benimsetilmesi gerekiyordu. Bunun için en uygun araç matbaa ve gazetelerdi. Gazetelerden önce söylememiz gereken birkaç şey daha var. Bu dönemde yenileşmenin merkezi olan "Tercüme Odası(1832)" yenileşen imparatorluğun kültür ve sanatında alemdarlık görevini üstlenmiştir. Bu odada Batılı birçok yazarın eseri Osmanlıcaya çevirtilerek, basılmış ve çoğaltılmıştır. İbrahim Şinasi bu odanın en aktif yazarlarından ve Tanzimat Edebiyatını başlatacak ve birçok ilke imza atacaktır.

Yusuf Kamil Paşa'nın 1859'da Fransız yazar Feneleon'un Telemak adlı eserini çevirerek Osmanlı sanat çevrelerinde Batı edebiyatına karşı yoğun bir ilgi başlamasına neden olmuştur.

Tanzimat Edebiyatının gerçek anlamda başlaması ise 1860 yılında yayın hayatına başlayan Tercüman-ı Ahval gazetesidir. Agah Efendi ve Şinasi'nin çıkardığı bu gazete aynı zamanda Osmanlı'nın ilk özel gazetesi olma özelliğini de taşır.

Tanzimat edebiyatının kurucuları dediğimizde aklımıza gelmesi gerek ilk üç isim; Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa'dır. Bu yazarların ortak özellikleri şunlardır:

- *Batılılaşmayı savunmuşlardır.
- *Toplumcu aydınlardır.
- *Yenileşme hareketini halka anlatma gayesindedirler.
- *Sanatın toplum için yapılmasını amaçlamışlardır.
- *Kendilerinden sonra birçok sanatçıya örnek olmuşlardır.
- *O döneme kadar kullanılmayan kavramları ilk kez kullanmışlar, (hürriyet, vatan, millet, hak, adalet, eşitlik) ve divan edebiyatının kalıplaşmış şiir anlayışını yıkmışlardır.

Şinasi

Tanzimat Döneminde Gazetecilik Faaliyetleri

Tanzimat Döneminde Batı dünyasından edebiyatımıza giren yeni türler içinden diğerlerine oranlar gazeteciliğin önemi büyüktür. Çünkü makale, fıkra, haber, röportaj, sohbet, mülakat, anı, gezi, şiir, inceleme gelişmesinde ve yaygınlaşmasında gazetenin payı büyüktür. Bu dönemde edebiyatla ilgili ilk yazılar gazetelerde yayımlanır. A. Mithat Efendi ve Şinasi'nin eserleri gazetelerde tefrika edilmiştir. Halk bu eserleri bir dizi film gibi gazetelerden takip etmiştir.

Özellikler Tercüman-ı Ahval'den sonra gazete yenilik hareketlerini tek başına yönlendirir. 19.yy görüş ve ideolojilerini toplayan bir belge halini alır. Bir taraftan günlük siyasi olayları göz önüne sererken diğer taraftan toplumu ilgilendiren Osmanlılık, İslam Birliği, vatan sevgisi, hürriyet aşkı gibi düşünceler gazete aracılığıyla yayılmaya başlar tüm bunlara ek olarak yeni ve sade dil hareketi de gazete etrafında toplanmaya başlar. Gazete ile toplumun düşünce sahası gelişir. Yeni türler ve yeni düşünceler ortaya çıkar ve doğal olarak yeni bir zümre doğar. Bunu sonucunda ise yeni bir edebiyat ortaya çıkar. İşte bu Avrupalı Türk Edebiyatıdır.

Yusuf Kamil Paşa'nın 1859'da Telemak adlı Fransızca'dan çevirisi Osmanlı sanat çevrelerinde Batı edebiyatına karşı yoğun bir ilgi başlamasına neden olmuştur.

Bu sayıda:

Tan. Edb. Oluşum	1
Gazetecilik	1 - 2
Tan. Dönemler	3
Öğretici Metinler	4, 6
Şiir	7-12
Roman Hikaye	13
Tiyatro	14-15
Akımlar	16

ÖĞRENCİNİN

ADI SOYADI:

SINIFI, NUMARASI:

Tanzimat Döneminde Gazetecilik

1. Tanzimat Döneminde sanatının gelişmesine fikirlerin yerleşmesine en çok hizmet eden tür gazetedir.
2. Sanatçılar yazdıkları eserleri gazeteler aracılığıyla halka sunmuşlardır. Gerek düşünce yazıları gerekse sanatsal yazılar gazete ile halka ulaştırıldıkları için halkla aydınlar arasında iletişim sağlayan en önemli araç olmuştur.
3. Tanzimatın birinci döneminde gazete son derece önemliken ikinci dönemde önemini yitirmeye başlamıştır.

TAKVİMİ VEKAYI (1831)

İkinci Mahmut döneminde yayınlanmış ilk resmi gazetedir.

1 Kasım 1831 tarihinde yayınlanmıştır devletin resmi yayın organıdır.

Dönemin resmi işlem ve olaylarını aktaran bir gazetedir.

Takvimi Vekayi hangi amaçla yayınlanmıştır?

Halka Osmanlı Devleti içindeki ve dışındaki olaylar hakkında bilgi vermek.

Yabancıların Osmanlı Devleti hakkında bilgi edinmesini sağlamak.

Osmanlı'nın içinde bulunduğu dönemde birlik ve beraberliğini korumaya yardımcı olmak

Devletin resmi icraatlarının halk tarafından bilinmesini sağlamak.

CERİDE İ HAVADİS (1840)

1840 yılında İngiliz gazeteci William Churchill tarafından çıkarılmıştır.

Türk tarihinde çıkarılan ilk yarı özel gazetedir.

1860 yılından itibaren Tercüman-ı Ahval in yayınlanmasından sonra Ruzname-i Ceride-i Havadis adıyla yayınlanmıştır. Bilimsel ve ahlaki değeri olan bir gazetedir.

TERCÜMAN— I AHVAL (1860)

1860 yılında Şinasi ve Agah Efendi tarafından çıkarılmıştır.

Türkler tarafından çıkarılan ilk özel gazetedir. Türk tarihindeki ilk fikir ve kültür gazetesi olması bakımından önem taşımaktadır.

Yayın hayatına 6 ay kadar bir süre devam etmiştir.

TASVİRİ EFKAR (1862)

1862 yılında Şinasi tarafından çıkarılmıştır.

Gazete sadece olayları yayınlamakla kalmamış düşünce ve edebiyat gazetesi olarak da gazetecilik faaliyetine yer vermiştir.

Gazetenin yönetimi 1865 yılından itibaren Namık Kemal'e bırakılmış 1867'den sonra ise Recaizade Mahmut Ekrem tarafından yayınlanmıştır.

TERCÜMAN-I HAKİKAT (1878)

II. Abdülhamit döneminde yayımlanan en önemli gazete, 1878'de çıkmaya başlayan Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, Ahmet Mithat Efendi'nin başarılı kalemi ile ve hükümeti tenkit etmeyen büyüklere şantaj, sansasyon özelliğinde olmayan ciddi haberciliğiyle bu devrin en uzun ömürlü ve itibarlı gazetesi oldu. Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar yayınlarını sürdürmüş daha sonra kapanmıştır.

İBRET GAZETESİ (1870)

1870 yılında yayın hayatı başlayan gazete Ahmet Mithat Efendi tarafından "kiralınır" ve 1872'den başlayarak Namık Kemal, Ebüzziya Tevfik gibi ünlü adların bulunduğu kadrosuyla çıkmaya başlar. Başyazarı Namık Kemal'dir.

1873'de Namık Kemal'in "Vatan Yahut Silistre" adlı oyunu sebebiyle kapatılır.

Namık Kemal bu gazetede, özgürlükçü fikirleri savunmuş, basın işlevlerini ve önemini vurgulamıştır.

Sonuç olarak baktığımızda, yukarıda belirtilen gazetenin dışında pek çok gazete bu dönemde yayınlanmış halkı bilgilendirme görevini başarıyla yapmıştır. Bu dönemde dikkat çeken bir başka önemli konu 1860'ta Türk basınının devlet ve hükümete karşı tavır alması, diğer dillerde yayınlanan gazetelerinde devletin birlik ve bütünlüğünü bozucu yayınlar yapması üzerine devlet bazı tedbirler almıştır. 1864'te Matbuat Nizamnamesi düzenlenmiştir. Nizamname ile; siyasi nitelikteki yayınlara ruhsat vermek, yayınların içeriğini kontrol etmek, gazetelere verilecek resmi ilanları düzenlemek, Avrupa'da ülke aleyhi yayınlar yapan mecmuaların ülke içine girmesine engel olmak, aykırı davranışlara para ve hapis cezası uygulamak. Böylece devlet başta padişah ve diğer mensuplarını koruma altına almış oluyordu. Bu durum 1909'a kadar devam etmiştir.

Takvim-i Vakayı	1832
Ceride-i Havadis	1840
Tercüman-ı Ahval	1860
Tasvir-i Efkâr	1862
Ayine-i Vatan	1866
Muhbir	1866
Hürriyet	1868
Terakki	1868
Mümeyyiz	1869
İbret	1870
Musavver	1872
Tercüman-ı Haki-	1878
Mizan	1886
İkdam	1894

"Batılı Anlamda ilk
tiyatro eserimiz
olan Şair Evlenmesi
Tercüman-ı
Ahval'de tefrika
edilmiştir.

GENÇ OSMANLILAR. {Jön Türkler}

1865 yılında Genç Osmanlılar Cemiyeti kurulmuş ve bu cemiyet içerisinde olanlar genellikle gazetecilikte ön saflarda yer almış kişilerdir. Genç Osmanlılar yazılarında devlet yönetiminin yanlışları üzerinde durmuşlar; hürriyet, adalet, demokrasi yanlısı fikirleri ile gazeteleri kullanarak halkı uyandırmayı amaçlamışlardır. Yeni Osmanlılar Osmanlı milliyetçiliğini savunan, Montesquieu ve Rousseau gibi Fransız devriminin kavramlarını benimsemiş, Osmanlı'nın ilk anayasasını ve parlamenter sistemini geliştirmiş devlet adamlarıdır. Bu grup Tanzimat reformlarını yeterli bulmayan bürokratik, mükemmeliyetçi ve demokratik çözümü öngören kesimdir. Namık Kemal, Ziya Paşa, Agah Efendi ve arkadaşları bu gruba dahildir.

Tanzimat Edebiyatı Dönemleri**HAZIRLIK DÖNEMİ (1839-1860) :**

Bu dönem şiiirlerinde üzerinde halk edebiyatı etkileri görülür. Batı'dan çeviriler dikkat çeker (Akif Paşa, Sadullah Paşa, Müfit Paşa, Yusuf Kamil Paşa dönemin önemli isimleridir).

1839 Tanzimat Fermanı'ndan sonraki dönemde düşünce alanındaki yeniliklerin öncü Sadrazam Mustafa Reşit Paşa'dır. Eğitim ve kültür işlerine önem vermiş "Encümen-i Daniş"i kurmuştur.

Özellikle Fransız Edebiyatı'ndan şiir, hikaye ve roman çevirilerinin yapıldığı bir geçiş dönemidir. Divan Edebiyatı ile Tanzimat Edebiyatı arasında bir köprü gibidir.

Yurt dışına öğrenci gönderimleri yine bu dönemdedir. Yurt dışına çıkıp dönenler ya da çıkamayanlar "Tercüme Odası"nda Batı kültürü üzerinde çalışmaya devam etmekteydi.

Bu dönemde Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'dan çevirdiği Telemak ilk çeviri romanımızdır.

1860 Tercüman-ı Ahval'in ilanı ile son bulan dönemdir.

BİRİNCİ DÖNEM TANZİMAT EDEBİYATI (1860-1876)

- * Divan edebiyatını eleştirmelerine rağmen onun etkisinden kurtulamamışlardır.
- * Vatan millet, hak adalet, özgürlük gibi kavramlar ilk defa bu dönemde kullanılmaya başlanmıştır.
- * Batılı anlamda ilk eserler bu dönemde verilmeye başlanmıştır.
- * Toplum bilincini geliştirmek için edebiyatı bir araç olarak görmüşlerdir.
- * Dilin sadeleşmesi gerektiğini söylemişler ancak bu konuda pek başarılı olamamışlardır.
- * Roman, modern hikâye, tiyatro, gazete, eleştiri, anı bu dönemde kullanılmaya başlanmıştır.
- * Bu dönemin sanatçıları aynı zamanda devlet adamı sıfatı da taşıyorlardı.
- * Klasizm (Şinasi, Ahmet Vefik Paşa) romantizm (Namık Kemal, Ahmet Mithat) den etkilenmişlerdir.

İKİNCİ DÖNEM TANZİMAT EDEBİYATININ ÖZELLİKLERİ (1876-1895)

- * Bireysel konulara dönülmüştür. Sanat, sanat içindir, görüşü benimsenmiştir. Dil oldukça ağırlaştırılmıştır.
- * Tiyatro eserleri oynanmak için değil okunmak için yazılmıştır.
- * Realizm ve natüralizm baskın akımlar olarak göze çarpar.
- * Gazetecilik, ilk dönemdeki toplumsal etki ve işlevini yitirir.
- * Birinci dönemdeki gibi hece denemekle birlikte aruz yine egemenliğini sürdürmüştür.
- * Şiirin konusu genişletilmiş; ölüm, karamsarlık, aşk, felsefi düşünceler tema olarak seçilmiştir. Sanatçılar, "Güzel olan her şey şiirin konusu olabilir." anlayışını savunmuşlardır. Bu dönem şiiri Servet-i Fünun şiirine de esin kaynağı olmuştur.
- * Roman ve öykü tekniği daha da gelişir. Birinci dönem göre daha nitelikli ürünler vermeye başlamıştır. Betimlemeler ilk döneme göre daha da ölçüldür. Realizm akımının etkisiyle gözleme önem verilmiş, olay ve kişiler daha gerçekçi anlayışla anlatılmıştır.
- * Nabizade Nazım naturalizmden, Recaizade Mahmut Ekrem ve Samipaşazade Sezai realizmden, Abdülhak Hamit Tarhan ise romantizmden etkilenmiştir.
- * Tanzimat'ın ikinci kuşak sanatçıları: Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit Tarhan, Samipaşazade Sezai, Nabizade Nazım, Muallim Naci, Direktör Ali Bey ve Ahmet Cevdet Paşa'dır.

Tanzimat Döneminde Öğretici Metinler

Herhangi bir konuda bilgi vermek, aydınlatmak amacıyla yazılan yazılar, öğretici metinlerdir. Felsefi yazılar, biyografiler, gezi yazılar öğretici metinlerdir.

Bu metinler mutlaka bir amaca yönelik olmalıdır. Dil göndergesel işlevi ile kullanılmalıdır. Sanatlı kullanımından ziyade dilin açık ve anlaşılır olması önemlidir. Zaman mekân ve kişiye göre öğretici metinlerin anlamı değişmez. Edebi metinlerle öğretici metinlerin en önemli farkı budur.

Makale, deneme, eleştiri, sohbet, fıkra gazeteye bağlı olarak; mektup, günlük, gezi, anı biyografi ise kişi çevresinde gelişerek ortaya çıkan öğretici metinlerdir.

Bu metinlerin oluşmasında, metnin yazılış amacının ve okuyucu kitlesinin önemli bir rolü vardır.

Tanzimat Sanatçıları, yazdıkları öğretici metinleri, dönemlerinde çıkan gazetelerde yayımlama imkânı bulmuşlardır. Bu bakımdan Tanzimat Dönemi'nde öğretici metinlerin gelişmesinde gazetelerin katkısı büyüktür.

Tanzimat Edebiyatı Öğretici Metinlerinde Zihniyet;

Tanzimat Edebiyatı, eski edebiyata tepki olarak doğar. Bu sebeple;

- Geçmişe değil geleceğe yöneliktir.
- Doğuya değil Batıya bağlıdır.
- Sanat anlayışında somuta önem verir.

Bu dönemde Batı'dan yapılan çeviriler sayesinde sanatçılar, sosyal konulara ilişkin kavramları öğrenirler. Vatan ve millet sevgisi bu dönemde bir değer alır ve ilk kez edebiyat yansır.

Tanzimat Edebiyatı öğretici metinleri, toplum için halkın anlayabileceği bir dille yazılmıştır. Öğretici metinlerde eski-yeni çatışması temada, dilde ifade biçiminde varlığını hissettirir.

Tanzimat Edebiyatı Öğretici Metinleri Hakkında

Tanzimat Edebiyatı Öğretici Metinlerinde Ana Düşünce

Metindeki ifadenin en kısa ve en yoğun ifadesi ana düşünedir. Bu dönem öğretici metinlerinde Avrupa devletlerinin seviyesine gelmek için onlardan alınan hürriyet, eşitlik, hak, adalet gibi kavramları halka anlatmak ve benimsetmenin yolları aranmıştır.

Tanzimat Edebiyatı Öğretici Metinlerinde Dil ve Anlatım Özellikleri

Bu dönemde yazılan metinler, açıklama, aydınlatma bilgi verme amacıyla yazıldıklarından bu metinlerde söz sanatlarına, yan ve mecaz anlamlı kelimeler yer verilmez. Açık anlaşılır sade bir dil kullanılır.

Tanzimat Edebiyatı Öğretici Metinlerinde Gelenek

Tanzimat Dönemi öğretici metinlerinin çoğu edebiyatımızda ilk kez görüldüklerinden metinlerin edebi geleneğimiz ile doğrudan bir ilgisi yoktur. Gazete yazıları nesir şeklinde yazıldıklarından bu metinler ancak Divan Edebiyatındaki nesir geleneğine bağlanabilir. Ama Divan nesri Tanzimat Edebiyatı nesrine oranla çok daha ağır bir dile sahiptir. Ayrıca konuları da oldukça farklıdır.

Zihniyet

Zihniyet; bir dönemdeki sosyal, siyasi, idari, adli, askeri, dini güçlerin, eğitim etkinliklerinin birlikte oluşturdukları duygu, anlayış ve zevk bütünüdür. Yazar ve şairlerin edebi metinlerinde doğal olarak bu zihniyetin yansımaları görülür. Her sanat eserinde yazıldığı dönemin izlerinin görülmesi şairin bu zihniyet yapısından etkilenmesinden kaynaklanır.

Tanzimat Döneminde Öğretici Metin Türleri

Şinasi tarafından yazılan "Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi" (1860) Türk edebiyatındaki ilk makaledir. Bu makale Tercüman-ı Ahval gazetesinde yayımlanmıştır.

Makale

Bilgi vermek, gerçeği ortaya çıkarmak amacıyla yazılır. Makale, edebiyatımıza Tanzimat döneminde gazete ile birlikte girmiştir. Geniş halk kitlelerini ilgilendiren sosyal meselelerin okuyucuya ulaşmasına aracı olmuştur.

Makalelerde açık, yalın bir dil ve ciddi bir üslup kullanılır. Yazar makalede nesnel olmaya özen gösterir. Makalelerde iddia ve ispat vardır. Anlatılanlar mutlaka bir sonuca bağlanır. Tanzimat Edebiyatı makalelerinde şu sanatçılar öne çıkar: Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Muallim Naci, Ahmet Mithat Efendi.

Şinasi tarafından yazılan "Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi" (1860) Türk edebiyatındaki ilk makaledir. Bu makale Tercüman-ı Ahval gazetesinde yayımlanmıştır. Şinasi makalelerinde edebi, toplumsal ve askeri konulara değinmiştir.

Ziya Paşa'nın yazdığı "Şiir ve İnşa" (1868) bu dönemin önemli edebi makalelerindedir. Ziya Paşa bu yazısında yeni Türk Edebiyatının halk edebiyatına bağlanması gerektiği savunur ve Divan edebiyatını eleştirir.

Namık Kemal, Tasvir-i Efkarda yayımlanan "Lisan-ı Osmani'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülahazatı Şamilidir" (1876) adlı makalesinde edebiyatın toplumu eğittiğinden milletin yaşamını sürdürmesine katkı sağladığını belirtir.

Recaizade Mahmut Ekrem - Takdir-i Elhan, Muallim Naci - Şiir bu dönemde yazılan önemli edebi makalelerdendir.

Eleştiri (Tenkit)

Sanat ya da edebiyat eserlerini incelemek, değerlendirmek, açıklamak, tanıtmak amacıyla yazılan yazılardır.

Tanzimat Edebiyatından öncede eleştiri yazıları vardır ancak batılı anlamda eleştiri Tanzimat Döneminde ortaya çıkmıştır.

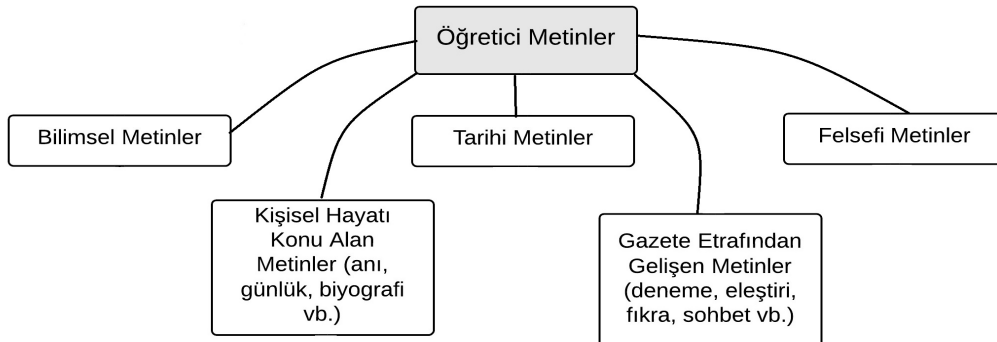
Tanzimat Döneminde gerçek eleştir örneklerini Namık Kemal ve Ziya Paşa eski edebiyatı eleştirerek vermiştir. Namık Kemal "Bahar- Daniş ve Mukaddime-i Celal" de divan edebiyatını eleştirir. Yine aynı dönemde Ziya Paşa "Şiir ve İnşa" makalesi ile divan edebiyatını tenkit eder. Fakat daha sonra Harabat adlı antoloji eserinin ön sözünde bu görüşlerinin aksini savunur ve divan edebiyatını över. Namık Kemal, Ziya Paşa'nın "Harabat"taki görüşlerini "Tahrib-i Harabat" ve "Takip"te eski edebiyatı da hedef alarak eleştirir.

Recaizade Mahmut Ekrem'in "Talim-i Edebiyat" adlı eserinin çıkışından sonra edebi eleştirilerin örnekleri artar. Bu dönemde Recaizade Mahmut Ekrem ile Muallim Naci arasında kafiye üzerinden büyük tartışmalar yaşanır. Recaizade Mahmut Ekrem "Zemzeme" ile eski edebiyat geleneğini eleştirir. Buna karşılık Muallim Naci'de "Demdeme" adlı eseriyle yenilik taraftarlarını eleştirir.

Tanzimat Döneminde yapılan eleştirilerin temelinde eski - yeni mücadelesi vardır.

Tanzimat Döneminde ilk eleştiri örneği olarak Tasvir-i Efkâr ile Ceride-i Havadis arasında "Mesele-yi Mebhûsatün Anha" üzerine yapılan yazışmalar gösterilebilir.

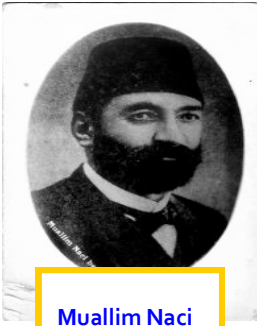
GEZİ YAZISI

Yazar, gezi yazısını gözlem, inceleme ve bilgilerini bir araya getirerek oluştururken buna yorumu da ekler. Gezi yazısında sade ama akıcı bir dil kullanılır. Tanzimat döneminde yazılan öğretici metinlerdendir. Divan Edebiyatı zamanında yazılan; Seyit Ali Reis'in "Miratül Memalik" ve Evliya Çelebi'nin "Seyahatname" adlı eserleri bu türün ilk örnekleridir.

Tanzimat Dönemi sanatçıları, devlet adamı kimlikleriyle ya da zorunlu olarak yurt dışına çıkmışlar ve buradaki izlenimlerini kaleme almışlardır. Ahmet Mithat Efendi'nin "Avrupa'da Bir Cevelan" ve "Sayyadane Bir Cevelan" adlı eserleri gezi yazılarıdır. Ayrıca Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın da gezi yazısı türünde eserleri vardır.

Ahmet Mithat

Muallim Naci

ANI [HATIRA]

Bir kimsenin yaşadığı, gördüğü, içinde bulunduğu olayları durumları ve yaşantıları sanat değeri taşıyan bir üslupla anlattığı yazılardır. Yaşanmış olayları konu edinir. Tarihi gerçeklerin öğrenilmesine katkı sağlar. Gelecek kuşaklara ders vermek, kamuoyu karşısında hesaplaşmak amacı vardır.

Gerçekçi ve yalın bir anlatımla yazılır. Yazan kişinin mesleğine göre edebi, askeri, siyasi ve sosyal içerik taşıyabilir.

Tanzimat Döneminde Akif Paşa'nın "Tabsıra"sı, Namık Kemal'in "Magosa Anıları" Ziya Paşa'nın "Defter-i Amal"i, Muallim Naci'nin "Ömer'in Çocukluğu" adlı eserleri anı türünde kaleme alınmıştır.

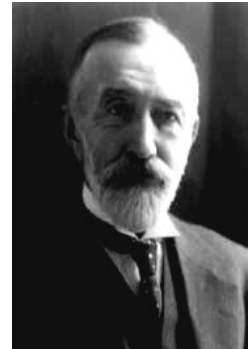
MEKTUP

Bir yazı türü olarak mektup, kişinin iç dünyasını yansıtması ve düşüncelerini paylaşması bakımından değerlidir.

Mektup yazılış amacına göre; özel mektup, edebi mektup, iş mektubu, resmi mektup ve açık mektup gibi türlere ayrılır.

Tanzimat Döneminde ilk mektup örnekleri Akif Paşa'ya aittir. Edebiyatımızdaki önemli mektuplar şunlardır:

- Namık Kemal'in Hususi Mektupları (Namık Kemal)
- Mektuplar (Abdülhak Hamit Tarhan)
- Muhaberat ve Muhaverat (Ahmet Mithat Efendi & Muallim Naci)
- Limni ve Malta Mektupları (Ziya Gökalp)

Abdülhak Hamit Tarhan

**DİVAN EDEBİYATI ÖĞRETİCİ METİNLERİ VE
TANZİMAT DÖNEMİ ÖĞRETİCİ METİNLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

DİVAN EDEBİYATI ÖĞRETİCİ METİNLERİ

1. Münacat, methiye, dua gibi bölümlerden oluşan klasik bir yapı vardır.
2. Genellikle dinî, tasavvufî, ahlaki, tarihî konular işlenmiştir.
3. Arapça ve Farsça tamlamalar, söz sanatları ve uzun, secili cümlelerden oluşan süslü bir dil ve anlatım vardır.
4. Düşünce ve duygularda bireysellik vardır.
5. Siyer, tarih, menkıbe, siyasetname, seyahatname gibi klasik türler etrafında gelişmiştir.
6. Devlet adamlarına ve ulema sınıfına hitap etmiştir.

TANZİMAT DÖNEMİ ÖĞRETİCİ METİNLERİ

1. Divan edebiyatındaki klasik yapının yerine Batılı tekniğe uygun öğretici metin örnekleri verilmiştir.
2. Vatan, hürriyet, eşitlik, kanunun üstünlüğü, bilim ve teknik gibi toplumu ilgilendiren konular işlenmiştir.
3. Dilde ve anlatımda sadeleşme düşüncesi benimsenmiş ancak tam olarak uygulanamamıştır.
4. Düşünce ve duygularda bireyselliğin yerini genel olarak toplumsal temalar almıştır.
5. Makale, eleştiri, anı, gezi yazısı, mektup gibi Batı edebiyatından alınan türler etrafında gelişmiştir.
6. "Toplum için sanat" anlayışı benimsenmiş ve halka hitap etmiştir.

Tanzimat Döneminde Şiir

Tanzimat Dönemi Şairlerinin Şiir Anlayışları

1. Söz sanatlarından, şairanelikten uzak bir şiir anlayışı benimsemişlerdir.
2. Tanzimat'ın I. Dönem sanatçılarında toplumsal değerler öndeyken, II. Dönem sanatçılarında kişisel konular öne çıkmıştır.
3. Tanzimat şairleri, şiirde şekilden içeriğe kadar yeni bir arayış içine girmişlerdir.
4. Tanzimat'ın II. Dönem şairlerinin dilleri I. Dönem şairlerinin dillerinden ağırdır.
5. I. Dönem Tanzimat sanatçıları şiiri düşünceyi aktarmak için bir araç olarak görmüşlerdir.

Tanzimat Şiirinin Dil ve Anlatım Özellikleri

1. Şiire yeni bir dil ve söyleyiş gelmiştir. (sadelik)
2. Şinasi'nin ve I.Dönem şairlerinin amacı anlaşılır bir nazım oluşturmaktır.
3. Namık Kemal dil sorununu ilk kez ele alıp inceleyen sanatçı olmuştur. dilin konuşma diline yaklaştırılması gerektiğini savunmuştur.
4. Nesir dili şiir diline uygulanmıştır.
5. Şiirimiz Arapça ve Farsça tamlamalardan kurtulamamıştır.

Tanzimat Şiirinin Yapı ve Ahenk Özellikleri

1. Şiir içinde tam bir konu bütünlüğü sağlanırdı.
2. Şiirin yenilenmesinde öncü isim Şinasi'ydi.
3. Yapılan çevirilerle Türk şiirine yeni nazım biçimleri girmiştir.
4. Divan edebiyatı nazım biçimleri terk edilmemiştir. Yeni eski bir arada kullanılmıştır.
5. İşlenen konuya göre aruz kalıpları kullanılmıştır.

Tanzimat Dönemi Şiirinin Genel Özellikleri

1. Şiirde şekil değişir, yeni nazım şekilleri, Fransızcadan yapılan çeviri şiirlerde görülür.
2. Eski nazım şekillerine başvurulur. Aruz vezni kullanılır, heceye de yer verilir.
3. Kafiye de değişiklikler görülür.kafiyesiz şiirle yazılmaya başlanır.
4. Şiirde içerik değişir. Konu çeşitlilik kazanır. "Her güzel şey şiirdir." anlayışı önem kazanır.
5. Başlangıç dönemlerinde klasik şiir,(Şinasi); genel olarak romantik şiir (Namık Kemal) etkili olur. Felsefi düşünce iire yansır (Ziya Paşa). Ölüm, varlık, yokluk ahret temaları şiire girer.(A.Hamit Tarhan)
6. Birkaç şiir dışında, şiir halk diline inemez.

Tanzimat Şiirinin Anlamsal Yönü-Tema

1. Tanzimat şairleri biçimden çok içeriği öne çıkarmışlardır.
2. Tema olarak Tanzimat şiirinden tam bir birliktelik söz konusu değildir.
3. Tanzimat'ın I.Dönem şairleri, toplumsal değerlere bağlı şiirler yazarken II.Dönem şairleri bireysel değerlere bağlıdır.
4. Toplum için sanat anlayışı vardır.
5. Doğu - Batı çatışması şiirde de vardır.
6. Şiirler genellikle romantizmin etkisindedir.

Notlar:

Tanzimat Döneminde Şiir

Tanzimat Dönemi şiiri bireysel ve toplumsal yaşamdaki değişimin şiire yansımaları ile şekillenmiştir.

Tanzimat şiirinde doğu - batı çatışması görülür. Şiirde bir yanda eski gelenekler ve nazım biçimleri varlığını sürdürürken diğer yandan da devrin şartlarına uygun yenilikler ve Fransız Edebiyatı merkezli nazım biçimleri ortaya çıkmıştır.

Tanzimat Edebiyatı sanatçıları her şeyden önce şiirin konusunu ve anlatımını değiştirmişlerdir. Namık Kemal "Lisan-i Osmaninin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülahazalar" adlı makalesinde şiirin fikrin gelişmesinde ve halkın eğitilmesine olan büyük hizmetinden söz eder. Bu dönem şiirinde konu genişler, konu birliğine, kompozisyon bütünlüğüne önem verilir. Divan edebiyatı nazım şekilleriyle batılı konular işlenmeye başlanır. (hürriyet, vatan sevgisi, millet vb.)

Tanzimat şiirinin bu dönemine ayrıca Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal okulu adı da verilmektedir. Bu edebi okul divan edebiyatından izler taşımakla birlikte Fransız Edebiyatı etkisi ile kurulmuştur.

Bu edebiyatı kuran kişi Şinasi'dir. Ziya Paşa ve Namık Kemal ise bu okulun kalıcı olmasını ve kalıcılığını sağlayan şairlerdir.

Bu sanatçılar Avrupa'da buldukları yıllarda, milliyetçilik, halkçılık, hürriyetçilik gibi konuların yaygınlaştığını görmüşlerdir. Bu üç isim yurda döndüklerinde tıpkı Avrupalı şairler gibi edebiyatı bu fikirlerin yaygınlaşması için kullanılan bir araç olarak düşünmüşler ve buna göre eserler vermişlerdir.

Bu üç ismin Türk Şiirinde yapmak istediklerini kısaca özetlersek;

1. Eski edebiyatı yıkmak, yerine sosyal hayatla yakından ilgili ve yeni gelişmeleri destekleyici, faydalı bir edebiyat kurmak.
2. Sade dile ve halk Türkçesine önem vererek halka konuşma diliyle hitap etmek.
3. Vatan sevgisi, hürriyet aşkı, Cumhuriyet, meşrutiyet gibi fikir ve prensipleri Türk milletine tanıtip yaymak istiyorlardı.

Bu dönem şiirinde konu genişler, konu birliğine, kompozisyon bütünlüğüne önem verilir. Divan edebiyatı nazım şekilleriyle batılı konular işlenmeye başlanır. (hürriyet, vatan sevgisi, millet vb.)

1. Dönem Tanzimat Şairleri [Üç Önemli Tanzimat Şairi]

1. Şinasi 1826- 1871)

Yeni Türk Edebiyatının kurucusudur. Batı tarzı fikirleri ve nazım şekillerini ilk kez o edebiyatımızla tanıştırmıştır.

Şinasi büyük ve başarılı bir şair değildir. Onun en büyük özelliği yeni fikirlerle edebiyatımıza dahil olmasıdır.

Onun şiirlerinde şekil olarak büyük bir yenilik yoktur. Divan geleneğinden gelerek kasideler ve münacatlar söylemiştir. Onun şiirde yaptığı asıl yenilik içtendir, konudur.

Şinasi eserlerinde klasisizmin etkisindedir.

Şinasi'nin şiirde yaptığı yenilikleri şöyle sıralayabiliriz.

- Şiir dilini sadeleştirmeye çalışmıştır.
- Eski hayal sistemini reddederek yeni ve daha somut bir hayal sistemi getirmiştir.
- Manzumeyi dar kalıplarında çıkarmaya çalışmıştır.
- İnsanı daha akılcı bir dünyaya çekmeye çabalamıştır.
- Şairlere kolay gelen fakat şiirin kalitesini düşüren redif anlayışına sırtını dönmüş, yeni kafiye araştırmaları yapmıştır.

Şinasi

Şinasi'nin şiirlerinde şekil olarak büyük bir yenilik yoktur. Onun şiirde yaptığı asıl yenilik içtedir, konudur.

Şinasi'nin Eserleri

- Şair Evlenmesi: Batılı anlamda yazılmış ilk tiyatro eserimiz.
- Müntehabat-ı Eşar: Şiirleri
- Durubu Emsal-i Osmaniye: ilk atasözü sözlüğümüz.
- La Fontaine'den esinlenerek, Eşek ile Tilki, Karakuş ve Yavrusu gibi fabllar yazdı. La Fontaine'den yaptığı çevirileri Tercüman-ı Manzume adı ile yayımladı.
- 1860 yılında Agah Efendi ile birlikte Tecüman-ı Ahval gazetesini çıkardı. (İlk Özel)
- 1861 yılında Tasvir-i Efkâr gazetesini çıkardı.

Şinasi'nin Edebiyatımızdaki İlkleri

- İlk Özel gazeteyi o çıkarmıştır. (Tercüman-ı Ahval 1860)
- Batılı anlamdaki ilk Türk Tiyatro eserini o yazmıştır. (Şair Evlenmesi)
- İlk Makaleyi o yazmıştır. (Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi)
- İlk defa noktalama işaretlerini kullanmıştır. (Şair Evlenmesi'nde)
- İlk defa atasözlerini bir kitapta toplamıştır. (Durubu Emsal-i Osmaniye)
- İlk defa La Fontaine tarzı fabl örneklerini o vermiştir.

2. Ziya Paşa (1825 - 1880)

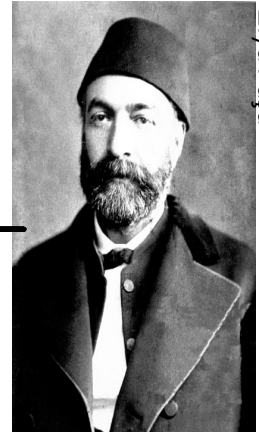
Batılı anlamda şiirler yazmak istemiş fakat eski gelenekten tam olarak kopamamıştır.

Şinasi'nin etkisine girmeden yazdığı ilk şiirlerini tamamında divan şiir geleneğine bağlı olduğu görülmektedir. Şinasi ile tanıştıktan sonrada bu bağ devam edecektir.

Ziya Paşa, yeni şiir geleneği ile tanıştıktan sonra Divan şiirini milli bir edebiyat olarak görmemiş; halk edebiyatının gerçek Türk edebiyatı olduğunu savunmuştur. (Şiir ve İnşa makalesi) sonradan fikir değiştirerek; halk edebiyatını ıskallıkla suçlamış divan edebiyatını övmüştür. (Harabat antolojisi önsözü) Namık Kemal ise Ziya Paşa'nın tekrar divan geleneğini övmesini, ona sempati duymasını ağır bir dille eleştirmiştir. (Tahrib-i Harabat)

Ziya Paşa'nın Eserleri

Zafername: Manzum ve düz yazı şeklindeki yergilerden oluşur.
 Harabat: Üç ciltlik antoloji olan bu eserde edebiyat hakkındaki görüşleri ve edebiyat bilgileri yer almaktadır.
 Eşar- ı Ziya: Öldükten sonra toplanan şiirlerinin yer aldığı kitaptır.
 Rüya: Karşılıklı konuşma şeklinde yazılmış, küçük mensur eserdir.
 Endülüs Tarihi: İki ciltlik tarihi eserdir.
 Engizisyon Tarihi:
 Defter-i Amal: Hatıra türündeki eserdir. J.J. Rousseou'nun "İtiraflar" adlı eserinden öykünmüştür.

Ziya Paşa

3. Namık Kemal (1840 - 1888) (Vatan Şairi)

Türk Edebiyatı tarihinde, eserlerini sosyal kalkınma için kaleme alan ilk büyük yazar Namık Kemal'dir. Şinasi ile tanışmasından sonra divan edebiyatından batı edebiyatına yönelmiştir. Bu arada "Yeni Osmanlılar" cemiyetine girmiş, meşrutiyetin ilanı için çalışmıştır. Siyasi tercihleri sebebiyle yurt dışına kaçmak durumunda bile kalmıştır.

Namık Kemal'in Dil ve Edebiyat Hakkındaki Görüşleri

Namık Kemal'in eleştiri, tiyatro, roman türünde birçok eseri ve tarih kitabı vardır. Bu eserler fikir yönünden iki gruptur:

1. Eski edebiyatı tenkitleri
2. Yeninin yanında oluşu ve yeniyi tanıtmaya mücadelesi

Namık Kemal'in dil ve edebiyatla ilgili yapılmaması gerekli gördüklerini şöyle sıralayabiliriz:

- Türkçenin gramer kurallarının belirlenmesi, dilimize giren ve yerleşmiş olan Arapça ve Farsça kelimelerin korunması.
- Yabancı dillerden alınacak kelimelerin önceden belirlenmesi ve bir sözlükte toplaması.
- Yabancı dillerden gelen bu kelimelerin Türkçede kullanıldıkları anlam ve kullanış şekillerinin belirlenmesi.
- Bir antoloji yapılması.
- Halkın dili ile aydınların kullandığı edebi Türkçenin birleştirilmesi.

Namık Kemal, şekil yönünden divan şiirine bağlı kalmıştır. Hece denemeleri yok denecek kadar azdır, aruzu kullanmıştır. Romantizm akımının etkisindedir.

Namık Kemal

Namık Kemal'in Eserleri

- Romanları: İntibah, Cezmi
- Tiyatroları: Vatan yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Akif Bey, Gülnihal, Celalettin Harzemşah, Karabela
- Eleştirileri: Tahrib-i Harabat, Takip, Renan Müdafaaanamesi
- Tarih Kitapları: Devr-i İstila, Barika-yı Zafer, Evrak-ı Perişan, Kanije, Osmanlı Tarihi.

Tanzimat Edebiyatı 1. Kuşak Şairleri	Tanzimat Edebiyatı 2. Kuşak Şairleri
Şairler: Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa	Şairler: Abdülhak Hamit Tarhan, Muallim Naci, Recaizade Mahmut Ekrem
Sanat toplumu içindir görüşünü benimsediler.	Sanat sanat içindir görüşünü benimsediler.
Dilde sadeleşme, ölçüde heceyi savundular, ama bunu tam olarak uygulayamadılar.	İlk kuşak sanatçılarına göre daha ağır bir dil kullandılar.
Daha önce edebiyatımızda görülmemeyen konuları işlediler, hürriyet, eşitlik, kardeşlik, adalet vb.	Sosyal konulardan ziyade kişisel konularla ilgilendiler.
Divan edebiyatını eleştirdiler, halk edebiyatını savundular. Ama Divan'dan kopamadılar	İlk döneme göre daha yenilikçi, daha yeni bir edebiyat ortaya koydular.
Şiirde içeriği, estetik güzellikten öne çıkardılar.	Şiirde estetiğe daha fazla önem verdiler.
Edebiyatı halkı aydınlatmak için bir araç olarak gördüler. Fikirlerini yaymak için kullandılar.	
Eski nazım biçimleri ile yeni kavramları işlediler.	
Edebiyatın yanında siyasetle de ilgilendiler.	Siyasi olaylara ve devlet idaresine pek karışmadılar.
Klasisizm ve Romantizmin etkisi vardır.	Romantizmin etkisi vardır.

2. Dönem Tanzimat Şairleri

Abdülhak Hamit Tarhan (1852 / 1937) "Şair-i Azam"

Önceleri Namık Kemal'in izinden giden Hamit, o zamana kadar büyük değişikliğe uğramayan Divan edebiyatı nazmında yenilikler yapmıştır. Türk şiirine batılı nazım şekillerini getirmiştir.

Kullandığı dil ağırdır. Arapça ve Farsça tamlamaları sıklıkla kullanmıştır.

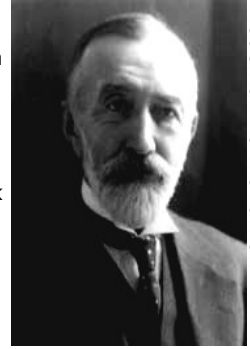
Şiirin konusu genişletmeye çalışmıştır. Şiirlerinde: aşk, vatan - millet sevgisi, tabiat, ölüm, metafizik düşünceler vb. konuları işlemiştir.

Doğu ve Batı kültürlerini sentezleyip Doğu ve Batı dillerini öğrenmiştir.

Aruz ölçüsü kullanmıştır.

Konusu batı'dan alınmış tiyatrolar yazmıştır. Bu tiyatrolar sahnelenme tekniğine uygun olmadığı için sadece okunmak için yazılmıştır. Oyunların bazı bölümleri manzume bazı bölümleri mensurdur.

Gözleme dayanan, pastoral şiirleri vardır, romantizmin etkisindedir.

Abdülhak Hamit Tarhan

Abdülhak Hamit Tarhan'ın Eserleri

- ✓ Şiirleri: Makber, Sahra, Ölü, Bunlar Odur, Validem, Hacle, İlham - Vatan...
- ✓ Tiyatroları: Macera-yı Aşk, İçli Kız, Eşber, Finten, Tezer, Zeynep, Duhter - i Hindu...

Recaizade Mahmut Ekrem (1847 / 1914)

Recaizade Mahmut Ekrem

Onun yeniye koruyan, eskiyle savaştan bir yazı hayatı vardır. Ekrem'in şiirlerinde, divan şiirinden izler, halk söyleyişinden yankılar, millileşme akımından görüntüler ve bunların hepsinin üstünde Avrupa edebiyatı kültürü vardır. Ekrem'de aktif Tanzimat ruhu yerine, dönemine uygun pasif, içe dönük bir mizaç ortaya çıkmıştır.

Servet-i Fünun sanatçılarını bir araya getirip Servet-i Fünun edebiyatının temellerini atmıştır.

Aşk ve tabiat konularını, şiirlerinde çok işlemiştir.

Aruz ölçüsünü kullanmıştır.

Teorik olarak şiirde konu sınırını kaldırmıştır.

Şiirin ahlak dersi vermek için yazılamayacağını savunmuştur.

Şiirde ahenge önem vermiş "kulak için kafiye" ilkesini benimsemiştir.

Veznin rastgele değil şiirin konusuna uygun olarak bir musiki tonu gibi seçilmesinin gerektiğini söylemiştir.

Recaizade Mahmut Ekrem'in Eserleri

- ✓ Şiirleri: Nağme-i Seher, Yadigar-ı Şebap, Zenzeme, Nijat Ekrem, Naciz, Pejmürde...
- ✓ Tiyatroları: Afife Anjelik, Vuslat, Çok Bilen Çok Yanılır...
- ✓ Roman: Araba Sevdası
- ✓ Hikâyeleri: Şemsa, Muhsin Bey

Muallim Naci (1850 / 1893)

Recaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit Tarhan ile eski - yeni edebiyat tartışmalarına girmiştir. Döneminde Divan edebiyatının en ateşli savunucularındandır.

Şiirlerinde duru bir anlatımı olan şairin ustaca bir anlatımı vardır. "Göz için kafiye" anlayışını benimsemiştir.

Genellikle Divan tarzı şiirler yazmakla birlikte Batı anlayışına uygun şiirlerde yazmıştır. Arapça, Farsça ve Fransızcadan çeviriler yapmıştır.

Tevfik Fikret ve Mehmet Akif'i etkilemiştir.

Muallim Naci

Muallim Naci'nin Eserleri

- ✓ Şiir: Demdeme, Ateşpare, Şerare, Firuzan...
- ✓ Tiyatro: Heder, Hamiyet yahut Musa Ebulgazan
- ✓ Eleştiri: Demdeme
- ✓ Sözlük: Lügat-i Naci, Islahat-ı Edebiyye

TANZİMAT DÖNEMİ ŞİİRİ İLE DİVAN EDEBİYATI ŞİİRİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Tanzimat Döneminde Roman - Hikâye

Tanzimat Döneminin Roman Ve Hikaye Özellikleri

1. Dönem Roman

1. Türk Edebiyatında roman türü Tanzimat ile birlikte girmiştir. Bu dönem roman türünün ilklerinin dönemidir.
2. Roman teknik açıdan kusurludur bunun nedeni yazarların romanı teknik açıdan değil çıkarılacak ders açısından önemli görmesidir.
3. Romanda beklenmedik olağandışı rastlantılara yer verilmiştir.
4. Tanzimat romanında romanın akışını kesip konu dışı bilgiler verilmesi çok sık görülür.
5. Yazarlar romanda kişiliklerini gizlemişlerdir.
6. Bu dönem romanlarındaki tasvirler eseri süslemek için yapılmıştır.
7. Bu dönemde genellikle yanlış batılılaşma, bilgisizlik gibi konular işlenmiştir. Genel olarak hikaye ve romanda konular günlük hayattan ya da tarihten alınmıştır.
8. Romanda romantizmin etkisi görülmektedir.
9. Roman kahramanları tek yönlüdür iyiler kötüler hep kötü bir durumla karşıma çıkarlar olayların sonunda kötülerin cezalandırılması masal türünün etkisiyle ortaya çıkmış bir durumdur.
10. Tanzimat döneminde en çok roman yazan kişi "yazı makinesi" olarak anılan Ahmet Mithat Efendi'dir.
11. Bu dönem hikâyelerinde meddah hikâyelerinin etkisi vardır.

2. Dönem Roman

1. Bu dönem roman ve hikayesi realizm ve natüralizm etkisinde kalmıştır bundan dolayı eserlerde gözlem önemli bir şekilde yer tutmuştur.
2. Birinci döneme nazaran bu dönem roman tekniğinde gelişmeler olmuştur.
3. Eserlerde rastlantılar en aza indirilmiştir.
4. Olayın akışı bilgi vermek amacıyla kesilmez.
5. Yazarlar eserlerde kişiliklerini gizlemişlerdir
6. anlatılan olaylar da başarılı bir neden sonuç ilişkisi oluşturulmuştur.
7. Bu dönemde tasvirler ilk dönemde olduğu gibi için kullanılmamış kahramanların kişiliklerini açıklamak için yapılmıştır.
8. Bu dönem roman ve hikaye kahramanları genellikle İstanbul'un seçkin kesimlerinden seçilmiştir: mirasyedi kişiler, batı özentisi insanlar, tarihi kişilikler esere konu edilmiştir. yine ilk dönemdeki eleştiriler yanlış batılılaşma da bu dönemde çok işlenmiştir anadolu ve köy ise ihmal edilmiştir.

İlk çeviri roman	Yusuf Kamil Paşa	Fenelon'dan çevirdiği Telemak
İlk yerli roman	Şemsettin Sami	Taaşuk ı Talat ve Fitnat
İlk edebi roman	Namık Kemal	İntibah
İlk tarihi roman	Namık Kemal	Cezmi
İlk köy romanı	Nabizade Nazım	Karabibik
İlk realist roman	Recaizade Mahmut Ekrem	Araba Sevdası
İlk psikolojik roman	Mehmet Rauf (Servet-i Fünun sanatçısı)	Eylül
İlk hikaye kitabı	Ahmet Mithat Efendi	Letaif –i Rivayat

Tanzimat Döneminde Tiyatro

Tanzimat döneminde verilen ilk tiyatro eserleri geleneksel oyunlardan izler taşımaktadır.

Batılı tarzda tiyatro anlayışı ise öncelikle bu türde yapılan çeviri ve uyarlama eserlerin oluşturulmasıyla başlamıştır. Yapılan bu çalışmalar orijinal eserler izlemiştir.

Türk kültüründe Tanzimat Dönemi'ne kadar görsel sanat faaliyetleri meddah, karagöz ve orta oyunu ile karşılanmaktadır. Ancak bu türlerin hiç biri tiyatro türünün tam karşılığını temsil etmemektedir. Tiyatro türünün kabulleniliş sürecinde verilen ilk eserlerde geleneksel Türk tiyatrosundan birçok özellik göze çarpmaktadır. İlk eserler geleneksel Türk tiyatrosu Batı'dan gelen tiyatro anlayışının birçok özelliğini içerisinde bulundurmaktadır.

1. Meddah orta oyunu köy seyirlik oyunları gölge oyunu gibi tarihi bir altyapısı olan Türk tiyatrosunun batılı ilk örnekleri Tanzimat döneminde verilmiştir.
2. Bu dönem ürünlerinin geleneksel tiyatromuzda en önemli farkı metne dayalı olmasıdır.
3. Tanzimat'ta birinci dönemde yazılan tiyatrolar oynanmak için kaleme alınırken ikinci dönemdeki eserler okunmak için yazılmıştır.
4. Birinci dönem tiyatrosunun dili sade iken ikinci dönemin dili daha ağırdır.
5. Tiyatro türünün en başarılı ismi Namık Kemal olmuştur Namık Kemal tiyatro üzerine düşüncelerini Celâlettin Harzemşah adlı tiyatrosunun önsözünde açıklamıştır. Ona göre tiyatro eğitici araçların en etkilisi ve en eğlencelisidir
6. İkinci dönemin en başarılı tiyatrocusu Abdülhak Hamit Tarhan'dır. Ağır dille yazdığı tiyatroları oynamak için değil okunmak içindir. Çünkü bu eserler sahne tekniğine uymamaktadır, ayrıca yazarın kaleme aldığı tiyatroların bazıları şiirle bazıları düzyazıyla bazıları şiir ve düzyazı karışık olarak yazılmıştır. Aruz ölçüsüyle yazılmış manzum tiyatroları da vardır.
7. Tiyatro baskıcı yönetim nedeniyle ikinci dönemde etkisini yitirmiş ve her oyun izleyici önünde sergilenememiştir.
8. Tanzimat Döneminde Bursa Valisi Ahmet Vefik Paşa ile Direktör Ali Bey Moliere'den yaptıkları çevirilerle tiyatroya katkıda bulunmuşlardır.

Geleneksel Türk Tiyatrosu ile Modern Türk Tiyatrosu Karşılaştırması

Geleneksel Türk Tiyatrosu	Modern Türk Tiyatrosu
Güldürme amacı ön plandadır.	Acıklı ve gülünç olaylar iç içedir.
Belirli temalar üzerine kuruludur. (şive taklitleri, yanlış anlaşılmalarda vb.)	İnsan duygularını, yaşanmış ve yaşanması mümkün olay ve durumlar konu olarak işlenir.
Oyunlarda görülen kahramanlar tip olarak karşımıza çıkar.	Kahramanlar hem tip hem de karakter olarak karşımıza çıkar
Yazılı metne bağlı değil, doğaçlamadır.	Belirli bir senaryoya bağlıdır.
Dekor, kostüm, tiyatro binası aranmaz.	Dekor, kostüm, tiyatro binası aranır. Profesyoneldir.
Olay örgüsü, olaylar üzerine kuruludur.	Olaylar kişinin psikolojik özellikleri, yaşantıları üzerine kuruludur.

Tanzimat Döneminde görülen tiyatro türlerinde genellikle tarihi, sosyal konular, ibret verici olaylar işlenmiştir.

Bu dönemde tiyatronun temel işlevi halkı eğitmek olarak görülmüştür. Yani toplum için sanat yapılmaktadır. Namık Kemal bu durumu: "Tiyatro eğlencelerin en faydalısıdır." sözü ile özetler.

Bu dönemde tiyatro eserlerinde kullanılan dil sade dil anlayışına uygun halkın anlayabileceği üslupla kaleme alınmıştır. Ancak bu durumu Tanzimat'ın ikinci dönem sanatçılarında bozulmuş, dilde ağırlaşma görülmüştür. Özellikle Abdülhak Hamit Tarhan'ın tiyatro eserlerinde kullandığı ağır üslup dikkat çekmektedir.

Bu dönemde tiyatro türünün ilk örneklerini, telif (orijinal), tercüme ve adaptasyon (uyarlama) olarak üçe ayırmak mümkündür.

Bu dönemde yazılan tiyatro eserleri daha çok komedi türünde yazılmış ve oynanmışken 1870'den sonra ise dram türü dönem yazarları arasında rağbet görmüştür.

Bu dönem tiyatro eserleri üç birlik kuralına uygun olarak yazılmıştır. Ancak A. Hamit Tarhan'ın eserleri bu kuralın dışındadır.

Bu dönem tiyatro eserlerinde iyiler çok iyi, kötüler çok kötüdür. (Romantizm özelliği)

Tiyatro eserleri halkı eğitime kaygısı ile yazıldığı için genellikle bir öğütlerle biter.

Tiyatro eserlerinde klasisizm ve romantizmin etkisi açıkça görülmekle birlikte ikinci dönem yazarlarının eserlerinde natüralizm, realizm akımlarının etkisi de belirgindir.

Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" (1860) ilk güldürü olarak kabul edilmektedir. Bundan önemli bu eser batılı anlamda yazılmış ilk tiyatro örneğimizdir.

İlk manzum tiyatro, A. Hamit Tarhan'ın "Eşber" adlı eseridir.

ŞİNASI'NİN TİYATROCU LUĞU

Tanzimat tiyatrosunun batılı anlamdaki ilk eseri, "Şair Evlenmesi" adlı iki perdelik komedisidir. Eser, Tercüman-ı Ahval'de tefrika şeklinde yayımlanmıştır. Konusunu ve kişilerini günlük hayattan almış, konuşma diliyle yazılmış töre komedisidir. Fransız klasisizmin etkisiyle üç birlik kuralına (yer / zaman/ olay) dayanır. Konusu görücü usulüyle evlenmedir. Eserde orta oyunu ve Moliere etkileri yer yer göze çarpar.

ABDÜLHAK HAMİT'İN TİYATROCU LUĞU

Tanzimat tiyatrosunun en önemli ve en verimli ismidir. "Macera-yı Aşk" adlı eseriyle ilk tiyatro denemesini yapmıştır.

Manzum ve yarı manzum oyunlar kaleme almıştır. Nesir oyunları da vardır.

Oyunlarındaki en önemli özelliği "oynanmak için değil okunmak için yazılmış" olmalarıdır.

Tiyatrolarındaki kahramanlar sahne dilinden uzak, ağır bir dille konuşurlar. Teknik olarak tiyatronun gereklerini yerine getirmez.

Manzum oyunlarının çoğunu aruzla yazmıştır.

Namık Kemal'in ve romantizmin etkisi ile tarihi konulara eğilmiştir.

Genel olarak milli tiyatroya karşıdır.

Oyunlarında karakterlerinin psikolojik analizlerine önem vermiştir. "Finten" en başarılı eseridir.

21 tiyatro eserinin tamamı dramdır. Oyunlarında eylemden ziyade diyalog vardır. Tipler şairane konuşurlar.

NAMIK KEMAL'İN TİYATROCU LUĞU

Tiyatroyu faydalı bir eğlence olarak kabul eden N. Kemal'in amacı, tiyatronun albeni özelliğinden yararlanarak siyasi ve sosyal düşünceleri topluma iletmek ve benimsetmektir.

Tiyatroları teknik yönden kusurludur, romantik dramların etkisinde kalmıştır.

Dil olarak ikilik göze çarpar. Bazen konuşma dilini kullanırken bazen süslü bir anlatıma baş vurur.

En başarılı eseri "Gülnihal"dir. "Vatan yahut Silistre" den sonra tiyatronun gücünün, toplumu nasıl etkilediğini fark etmiştir. "Toplum için sanat" anlayışı ile tiyatro eserlerini yazmıştır.

Şekspir, Hugo, tiyatrodaki etkilendiği sanatçılardır.

R. MAHMUT EKREM'İN TİYATROCU LUĞU

Tiyatro eserlerindeki en büyük başarısı, sahne dilinde gösterdiği büyük gelişmelerdir. Diyaloglarındaki doğallık çok başarılıdır.

İlk tiyatro denemesini "Afife Anjelik" adlı eseri ile yapmıştır. Eser dört perdelik, şahısları Fransız olan bir dramdır.

"Çok Bilen Çok Yanılır" adlı komedisi, modern tiyatronun bütün özelliklerine sahiptir. Töre komedisinin başarılı bir örneğidir.

Tanzimat Döneminde Görülen Edebi Akımlar

Ortak görüşte olan yazarların birlikte belirledikleri kurallar doğrultusunda eserlerini yazmalarıyla ortaya çıkmış edebi anlayışlardır. Edebiyat akımlarının kaynağının oluşmasında toplumların sosyal, bilimsel ve siyasi gelişmeleri etkili olmuştur. Genellikle birbirlerine tepki olarak ortaya çıkmışlardır.

KLASİSİZM

17.yy ortalarında ortaya çıkmıştır. Fransa'da ortaya çıkan bir edebiyat akımıdır. Akla ve sağduyuya önem verilir. İnsanların iç dünyasına saygı göstermek esastır. Konularını eski Yunan ve Latin edebiyatından alırlar. Kahramanları seçkin kişilerdir. Sıradan insanlara eserlerinde yer almaz. Konu önemli değildir. Önemli olan konunun işleniş biçimidir. Dil ve üslup kusursuzdur. Dil açık, yalın ve soyludur. Sanat, sanat içindir görüşünü savunurlardır. Sanatçı eserde kişiliğini gizler. Bu akımla yazılan tiyatro eserlerinde üç birlik kuralı (olay, zaman, mekan)'na uyulur. Bu akımın en önemli temsilcileri: Moliere, Corneille, Racine, La Fontaine, Daniel Defoe, N. Boileau, Fenelon... Türk edebiyatında ise Şinasi ve Ahmet Vefik Paşa'dır. Şinasi'nin La Fontaine'den; Ahmet Vefik Paşa'nın da Moliere den yaptığı çeviriler bu açıdan önemlidir.

REALİZM

19.yy'ın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Fransa'da romantizme tepki olarak doğmuştur. Konu gerçekten alınır. Olay ve kişiler gündelik hayattan hemen her yerde karşılaşılabileceğimiz sıradan kimselerdir. Sanatçı duygular yerine, deneye ve gözleme yer vermiş ve bir bilim adamı gibi olaylara yaklaşmıştır. Yazar eserlerinde kişiliğini gizlemiştir. Kahraman bakış açısı vardır. (Betimlemeler yazarın gözüyle yapılmaz kahramanın gözüyle yapılır). Gözleme yer verilmiştir. Olayların oluşmasındaki asıl nedene ulaşmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. İnsanın kişiliğinin oluşmasında çevre önemli bir faktördür görüşü savunulmuş ve çevre bütün ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Sanat için sanat görüşünü savunurlar. Hikâye ve Romanda uygulanır. Temsilcileri: Gustave Flaubert, Stendhal, Honore de Balzac, Daniel Defoe, Charles Dickens, Marc Twain, Maupassan, Gogol, Tolstoy, Dostoyevski... Türk edebiyatında ise; Recaizade Mahmut Ekrem (roman ve öyküde), Samipaşazade Sezai, Mehmet Akif Ersoy, Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Ömer Seyfettin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu...

ROMANTİZM

1830 Yıllarında Fransa'da ortaya çıkmıştır. Klasizme tepki olarak oluşmuştur. Konularını tarihten ve günlük hayattan alınır. Tabiat önem kazanmıştır (sadece fon olarak kullanıldı, sembolize edilmedi). Gözlem ve tasvire önem verildi. Dil Sanatlı ve süslüdür. Akıl yerine duygulara ve hayallere önem verirler. Sanatçılar eserlerinin kendilerini gizlemediler. Sanat toplum içindir görüşünü benimsemişlerdir. Konular işlenirken iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin gibi zıtlıklardan yararlanırlar. Üç birlik kuralı uygulanmaz. Temsilcileri: Shakespeare, Lord Byron, Goethe, Schiller, Jean Jacques Rousseau, Lamartine, Victor Hugo, Alexandre Dumas Pere, Alfred de Musset, Aleksandre Puşkin... Türk edebiyatında ise Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Abdülhak Hamit Tarhan, Recaizade Mahmut Ekrem (şiirde).

NATÜRALİZM

19. yy'ın ikinci yarısında Fransa'da ortaya çıkmıştır. Realizm'e tepki olarak değil, yetersiz gördükleri için ortaya çıkmış bir akımdır. Determinizm anlayışını romana getiren akımdır. Determinizm: tabiat olaylarında aynı sebepler aynı sonucu doğurur. Natüralistler, Determinizmi topluma uyguladılar. Amaç: eserlerdeki olay ve kişileri bir bilim adamı gibi deneysel yöntemlerle incelemek ve incelerken de çirkin, iğrenç olayları bile hiç çekinmeden (her ayrıntısını) anlatmaktır. Bu yüzden gözlem ve tasvir çok önemlidir. Toplum büyük bir laboratuvar, insan deney konusu, sanatçı da bilim adamı sayıldı. İnsan kişiliğini anlatabilmek için içgüdülerden, soya çekim yasalarından ve sosyolojiden yararlandılar. Yazar eserde kişiliğini gizler. Sanat toplum içindir görüşü vardır. Bu yüzden herkesin anlayabileceği bir dil kullanılmıştır. Temsilcileri: Emile Zola, Guy De Maupassant, Türk edebiyatında ise; Hüseyin Rahmi Gürpınar, Nabizade Nazım,

Gökhan ULUKAN
Türk Dili ve
Edebiyatı Öğrt.